

*Скороход І.С.,**к.е.н., доцент,**докторант кафедри міжнародних економічних відносин**та управління проектами,**Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки**Ліповська-Маковецька Н.І.,**к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва,**Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»*

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ

Анотація. У статті охарактеризовано особливості формування інвестиційного потенціалу. Визначено фактори впливу на інвестиційний потенціал регіону. Здійснено оцінку інвестиційного клімату в регіонах України. Розглянуто значення інвестиційного потенціалу для розвитку регіонального екологічного ринку. Виділено основні проблеми формування регіонального інвестиційного потенціалу. Визначено перспективні напрями розвитку регіонального екологічного ринку.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, ринок екологічних послуг, інвестиційна привабливість регіону, екологічна сфера, інвестиційний клімат, іноземні інвестори.

Постановка проблеми. Важливою умовою розвитку ринку екологічних послуг є підвищення інвестиційної привабливості регіону. Основним засобом розвитку інвестиційного потенціалу, поліпшення інвестиційного клімату є проведення збалансованої та послідовної регіональної екологічної політики.

Оцінка інвестиційного клімату регіону та його вплив на розвиток ринку екологічних послуг сьогодні набувають значної актуальності з огляду на екологізацію економіки. Сприятливий інвестиційний клімат уможливує вирішення екологічних проблем, дозволяє збільшувати виробництво екологічно чистої продукції, впроваджувати екобезпечні технології тощо.

Враховуючи прикордонне географічне розташування Волинської області, формування інвестиційного потенціалу є безальтернативною основою підвищення ролі іноземного інвестування у процесах розвитку регіону. Головною умовою розвитку ринку екологічних послуг є пошук нових шляхів залучення інвестиційного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси залучення інвестицій, формування сприятливого інвестиційного клімату знайшли відображення у наукових працях таких учених, як І.О. Бланк, А.В. Бойко, М.П. Бутко, В.М. Гець, В.В. Гомольська, О.І. Даций, О.В. Комеліна, М.І. Мельник, Т.В. Момот, Л.О. Петкова, В.Г. Федоренко, Л.І. Яковенко й інші. Питання формування інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості регіонів України розглядав у своїх працях О.В. Гаврилюк, формування концепції поліпшення інвестиційного клімату в Україні аналізував О.К. Малютін, рейтингову оцінку економіки України за рівнем інвестиційної привабливості розглядала Н.А. Марченко.

Протягом останніх десятиліть також з'явилася значна кількість наукових досліджень, які присвячені розкриттю різноманітних аспектів формування ринку екологічних това-

рів та послуг, результати яких висвітлено у наукових працях Т. Вайданича, О. Веклич, А. Вічевича, І. Дідовича, А. Дідович, С. Ілляшенка, Н. Котенко, Ю. Навроцького, В. Петренко, О. Прокопенко, О. Фомичевої, В. Шевчука та інших. В їх наукових працях розкрито економічну значущість ринку екологічних товарів та послуг, визначено та подано оцінку обсягу даного ринку, обґрунтовано доцільність розвитку ринку екологічних товарів та послуг в Україні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте питання особливостей формування інвестиційного потенціалу як фактора розвитку регіонального ринку екологічних послуг певною мірою залишилося поза увагою вчених, тому потребує поглибленого дослідження.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні особливостей формування інвестиційного потенціалу та його ролі у розвитку ринку екологічних послуг в прикордонному регіоні. Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання дослідження: визначити фактори впливу на інвестиційний потенціал регіону, окреслити основні проблеми формування регіонального інвестиційного потенціалу, визначити перспективні напрями розвитку регіонального екологічного ринку.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямів підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів України є зростання інвестицій у екологічну сферу, що дасть змогу збільшити виробництво екологічно чистих товарів та розширити обсяг надання екологічних послуг. У свою чергу, інвестиційний потенціал регіону відображає наявні ресурси, залучені у господарську діяльність території, та варіанти їх використання. Він виступає засобом мобілізації усіх можливих джерел, що визначають здатність регіону формувати, оптимально розмішувати та ефективно використовувати інвестиційні ресурси території.

Структурно інвестиційний потенціал складається із таких складових: економічної, соціальної, трудової, екологічної, споживчої, інституційної, виробничої, інфраструктурної, природно-ресурсної, фінансової, інноваційної, правової. Величину та стан складових інвестиційного потенціалу обумовлюють відповідні до них фактори впливу. Відтворення інвестиційного потенціалу регіону відбувається під впливом факторів, що визначають його формування та використання з урахуванням взаємозв'язків між ними. Величина інвестиційного потенціалу залежить від кількості залучених інвестиційних ресурсів в економіку країни та від ефективності їх використання [1, с. 136].

Інвестиційний потенціал регіону має забезпечувати відтворення всіх елементів виробничої структури регіону та акумулювання ресурсів у рамках екологічних обмежень, виступа-

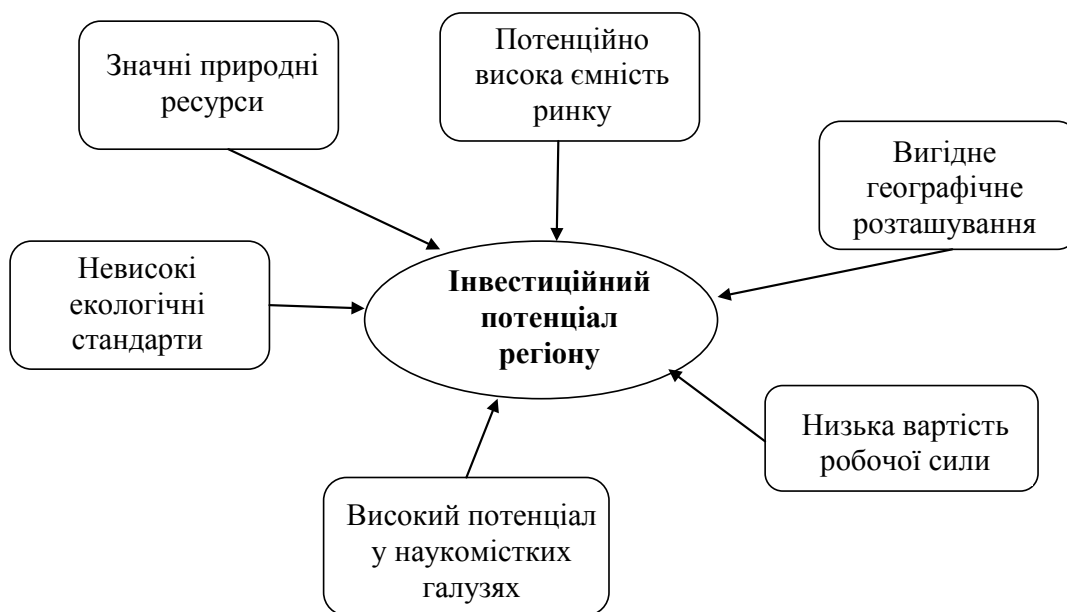

Рис. 1. Фактори, що формують інвестиційний потенціал України

Джерело: складено автором

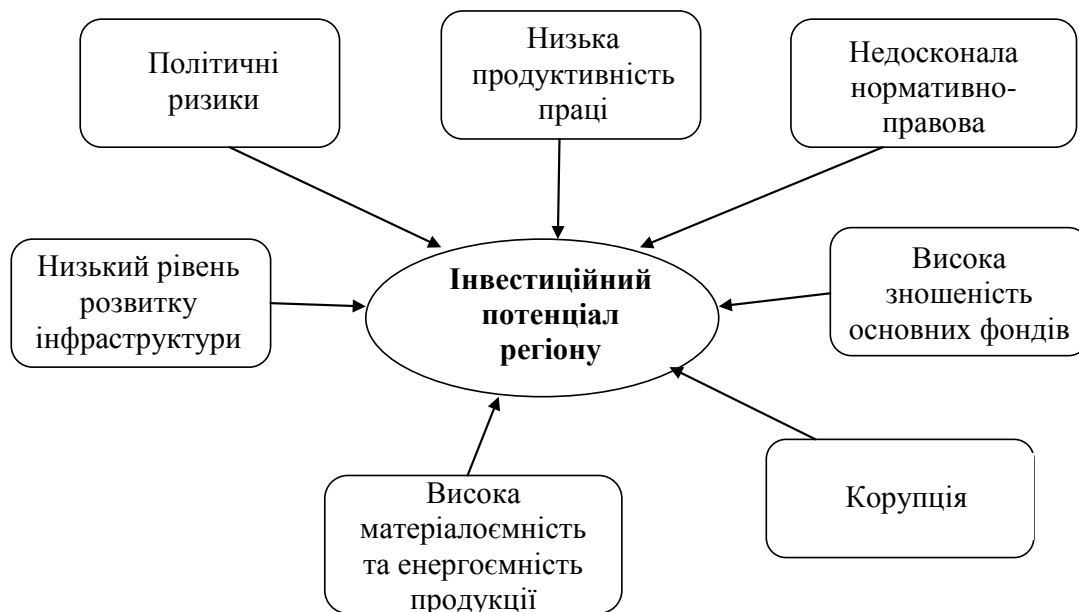

Рис. 2. Фактори, що перешкоджають розкриттю інвестиційного потенціалу регіонів України

Джерело: складено автором

ючи при цьому дієвим інструментом для вирішення багатьох соціально-економічних завдань на рівні регіону [2 с. 27].

Заслугує на увагу позиція дослідника В. Бочарова, який трактує сутність інвестиційного потенціалу з загальноекономічної точки зору як реальну пропозицію інвестиційних ресурсів (капіталу), опосередковану конкретним (або потенційним) попитом [3]. Йдеться про здійснення інвестиційної діяльності в ринкових умовах, де на інвестиційному ринку відбувається взаємодія його елементів – інвестиційного попиту та пропозиції.

Вітчизняний дослідник Л. Безубко розглядає інвестиційний потенціал як кількісний показник, що враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними засобами, інфраструктурою тощо), споживчий попит населення та інші показники [4, с. 7].

Таким чином, інвестиційний потенціал регіону – це система фінансових, трудових, технічних ресурсів, що забезпечують інвестиційну привабливість регіону, що, у свою чергу, сприяє розвитку ринку екологічних послуг.

Фактори, що формують інвестиційний потенціал регіону, наведено на рисунку 1.

Інвестиційний потенціал свідчить про можливості здійснювати капіталовкладення в екологічну сферу. Визначення інвестиційного потенціалу потрібне також для прийняття рішення щодо подальшого розвитку ринку екологічних послуг.

Актуальним завданням держави є активізація інвестиційної діяльності та значне нарощування обсягів інвестицій. Збільшення притоку інвестицій є пріоритетним напрямом діяльності центральних органів виконавчої влади. Але на сьогодні ми маємо зростаюче відставання України від країн-лідерів за рівнем інвестиційної привабливості. Фактори, що перешкоджають розкриттю інвестиційного потенціалу регіону, наведено на рисунку 2.

Передумовами підвищення економічного розвитку України є активізація інвестиційної діяльності, нарощення експортних можливостей та співпраця з економічними суб'єктами іноземних країн. Наявність дисбалансів економічного розвитку є тим чинником, який погіршує інвестиційний клімат прикордонних регіонів України та зменшує зацікавленість іноземних партнерів у співпраці із іншими країнами. Це, у свою чергу, потребує розробки окремих програм чи стимулів з боку органів місцевої влади, які давали б можливість активізувати співпрацю бізнесових кіл європейських країн із Україною.

Реалізація намірів України щодо інтеграції в європейську структуру потребує забезпечення належного рівня конкурентоспроможності. Одним із пріоритетних напрямів підвищення конкурентоспроможності регіонів України є зростання інвестицій у пріоритетні галузі, що дасть змогу збільшити виробництво конкурентоспроможних товарів на ринку, забезпечити населення додатковими робочими місцями і тим самим підвищити рівень доходів суб'єктів господарювання, населення та місцевих бюджетів [5, с. 218].

Протягом 2012–2014 рр. за показником валової доданої вартості різниця між регіонами України становила від 24,7 до 23,3 рази, за показником рівня безробіття – 15,9 рази, за показником середньомісячної заробітної плати – від 2,0 до 2,1 рази. Нерівномірним є розвиток регіонів за показниками інвестиційної діяльності: різниця у капітальних інвестиціях на одну особу складала від 12,4 до 13 разів, а різниця за показником прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу –

від 115 до 158 разів. Саме з огляду на представлені показники, управлінські дії влади в інвестиційній політиці мають диференціюватися за регіонами [6, с. 108].

Аналізуючи показники капітальних інвестицій за регіонами України у 2012–2014 рр. спостерігаємо, що їх найбільша кількість (майже 30% у 2014 році) сконцентрована в економіці м. Києва (79614 млн грн), а також Донецької (31722 млн грн), Дніпропетровської (22 509 млн грн) та Київської (20367 млн грн) областей, тоді як найменші розміри інвестиційних потоків було направлено в економіку Чернівецької (2229 млн грн), Херсонської (2436 млн грн) областей та м. Севастополь (2104 млн грн).

Дослідження стану інвестиційного процесу свідчить про існування міжрегіональної асиметрії у територіальному розподілі інвестиційних ресурсів. За показником залучених капітальних інвестицій на одну особу в 2014 році лідерами традиційно залишалися м. Київ 28552,9 грн та Київська область 11875,7, тоді як аутсайдерами були такі області: Закарпатська – 2189,2, Житомирська – 2274,4 та Херсонська – 2256,6 грн. Розрив між обсягами становив 13 разів. Не включаючи у статистичний аналіз місто Київ, можна побачити, що різниця між Київською та Закарпатською областями складає 5,4 рази.

При визначенні інвестиційно привабливих регіонів на особливу увагу заслуговують інвестиції за рахунок коштів іноземних інвесторів, найбільш поширеною і бажаною для приймаючої сторони формою прояву яких є прямі іноземні інвестиції. За обсягами прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу відмінність між Тернопільською (57,4 дол. США) та Дніпропетровською (2468,6 дол. США) областями становить близько 43 рази. Найменші обсяги прямих іноземних інвестицій отримали Чернівецька (61,9 млн. дол. США) та Тернопільська (61,9 тис. дол. США) області. У розрахунку на одну особу найбільше ПІІ надійшло в м. Київ (9 тис. дол. США) та Дніпропетровську (2,5 тис. дол. США) область. Варто відзначити, що є області з відтоком ПІІ в розрахунку на одну особу: Закарпатська (12,9 дол. США), Рівненська (12,3), Миколаївська (7,3) та Черкаська (1,1 дол. США) області [7].

Найбільш привабливими напрямками у сфері залучення іноземних інвестицій є машинобудівна, деревообробна, легка та хімічна галузі; впровадження енергозберігаючих технологій; охорона довкілля та розвиток соціальної інфраструктури; туристично-рекреаційний комплекс; розвиток агропромислового комплексу, створення нових і реконструкція діючих потужностей харчової і переробної промисловості.

Проте, попри суттєві зусилля у формуванні відповідних організаційно-економічних та правових засад зміцнення інвестиційного клімату, міжнародними експертами відзначається зниження інвестиційної привабливості України. Відповідно до останнього звіту Index of Economy Freedom-2014 міжнародної організації The Heritage Foundation, індекс інвестиційної привабливості України має дуже низький показник (20 із 100), а це 164-168 позиція із 186 держав світу, такі ж відповідні показники отримали Бутан, Ефіопія, Республіка Конго [8].

Військові дії на сході України сьогодні негативно впливають на інвестиційний клімат і, зокрема, на міжнародну інвестиційну привабливість країни. Зростають ризики для інвесторів, зумовлюючи тим самим втрати у конкурентній боротьбі за світові інвестиційні ресурси. Таким чином, це значно гальмує розвиток ринку екологічних послуг.

Сьогодні не створено єдиного інституційного простору правового управління інвестиційною діяльністю на регіональному рівні. У чинній нормативно-правовій базі з регулю-

вання інвестиційної діяльності відсутній системний підхід. Роль органів влади у збільшенні інвестиційної привабливості підпорядкованих територій повинна бути спрямована на об'єктивний розподіл ресурсів, що спричиняє покращення показників інвестиційної діяльності територій [9, с. 50].

Серед проблем, що пов'язані з формуванням інвестиційного потенціалу регіонів, є:

- корупція;
- неефективне використання бюджетних коштів;
- значні бар'єри для реалізації екологічних проєктів;
- недостатність державних гарантій щодо залучення інвестицій;
- зменшення кількості іноземних інвесторів;
- недостатнє використання зарубіжного досвіду щодо залучення інвестицій.

Залучення фінансових ресурсів є дуже важливим для забезпечення стійкого розвитку ринку екологічних послуг. Для регіонів України це питання є особливо актуальним через труднощі забезпечення стабільного економічного розвитку в умовах відсутності достатніх власних фінансових ресурсів. У такій ситуації велике значення мають іноземні інвестиції як додаткове не інфляційне джерело фінансування.

Специфічно екологічні послуги складаються із результатів характерної діяльності, пов'язаної із захистом навколишнього середовища чи ресурсним менеджментом. Варто відзначити, що характерна діяльність (згідно із Системою національних рахунків застосовуваної у Європі та країнах ОЕСР) – це та, яка є типовою для предмету дослідження; у випадку сектору екологічних товарів та послуг це та діяльність, метою якої є екологічні цілі. Цей вид послуг поділяють на: послуги захисту навколишнього середовища, метою яких може бути попередження забруднення чи деградації навколишнього середовища, зменшення, усунення забруднення, екологічна освіта, управління та інші; послуги ресурсного менеджменту, метою яких може бути попередження вичерпання природних ресурсів, зменшення їх використання, адміністрування, освіта тощо.

Розвиток ринку екологічних товарів та послуг приведе до створення екологічної інфраструктури, що, у свою чергу, сформує екоіндустрію з поступовим переходом до сталого ведення народного господарства. Складовими цієї сфери є: виробництво екологічної техніки; виробництво приладів для контролю за станом навколишнього середовища; створення ресурсозберігаючої техніки та технологій; розширене використання вторинних ресурсів та екологічне відтворення; екологічні послуги (консультативні, маркетингові, фінансові, освітні, сертифікаційні та інші) [10].

Основними напрямками розвитку регіонального екологічного ринку є:

- створення сприятливого інвестиційного середовища шляхом стимулювання національних інвесторів здійснювати екологічні інвестиції;
- концентрація грошових потоків на пріоритетних напрямках розвитку екологічного ринку;
- забезпечення доступності кредитів для підприємств, які надають екологічні послуги;

- участь прикордонних регіонів у проєктах ЄС з метою залучення додаткового фінансування для розширення надання окремих видів екологічних послуг;

- активізація співпраці щодо реалізації екологічних товарів та послуг між країнами з метою вирішення наявних екологічних проблем;

- налагодження спільної міжрегіональної співпраці в сфері безпечного екологічного управління відходами, розвитку систем очисних споруд, захисту від повеней, розвитку систем ідентифікації небезпеки та екологічного моніторингу, формування екологічної освіти у населення.

Висновки і пропозиції. Основними передумовами збільшення інвестицій в екологічну сферу є тісна співпраця органів місцевої влади з владними структурами сусідніх держав. При цьому важливим є створення бази даних підприємств регіону, які здійснюють виробництво екологічно чистих товарів та надають екологічні послуги, однак відчувають гостру нестачу в зовнішньому фінансуванні. На основі цієї бази даних необхідно розробити бізнес-плани кожного із підприємств. Органам місцевої влади необхідно розробити пільги при сплаті місцевих податків і зборів для тих зовнішніх чи внутрішніх інвесторів, які зможуть забезпечити запланований обсяг виробництва, експортних поставок, нових робочих місць та прибутків у планових періодах.

У подальших наукових дослідженнях щодо розвитку ринку екологічних послуг варто зосередити увагу на вивченні досвіду формування екологічного ринку в окремих зарубіжних країнах, а також ролі інвестиційного потенціалу в активізації розвитку міжрегіонального ринку екологічних послуг.

Література:

1. Олександренко І.В. Оцінювання впливу прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток регіону / І.В. Олександренко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 4. – С. 134-142.
2. Малімон Н. Особливості проходження інвестиційного процесу у прикордонному регіоні в умовах сусідства з ЄС / Н.А. Малімон // Науковий вісник ВДУ. – 2005. – № 3. – С. 25-29.
3. Бочаров В.В. Инвестиционный менеджмент / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2000. – 151 с.
4. Беззубко Л.В. Інноваційний потенціал / Л.В. Беззубко, С.Є. Захаров, Н.М. Свешнікова. – Донецьк, 2008. – 202 с.
5. Олександренко І.В. Інвестиційна діяльність у західних прикордонних регіонах України / І.В. Олександренко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 3. – С. 212-226.
6. Луців О.В. Напрями формування інвестиційного потенціалу регіонів України / О.В. Луців // Фінансовий простір. – 2014. – № 1(13). – С. 106-111.
7. Офіційний сайт Держного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
8. Index of Economy Freedom – 2014. The Heritage Foundation and the Wall Street Journal [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.heritage.org/index/>.
9. Гладка У.Б. Інвестиційна діяльність та її державне регулювання / У.Б. Гладка // Регіональна економіка. – 2010. – № 2. – С. 49-55.
10. The environmental goods and services sector – a data collection handbook. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – 196 pp.

Скороход И.С. Инвестиционный потенциал как фактор развития регионального рынка экологических услуг

Аннотация. В статье охарактеризованы особенности формирования инвестиционного потенциала. Определены факторы влияния на инвестиционный потенциал региона. Осуществлена оценка инвестиционного климата в регионах Украины. Рассмотрено значение инвестиционного потенциала для развития регионального экологического рынка. Выделены основные проблемы формирования регионального инвестиционного потенциала. Определены перспективные направления развития регионального экологического рынка.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, рынок экологических услуг, инвестиционная привлекательность региона, экологическая сфера, инвестиционный климат, иностранные инвесторы.

Skorokhod I.S. The investment potential as factor of regional market of ecological services development

Summary. The features of forming of investment potential are described in the article. The factors of influence are certain on investment potential of region. The estimation of investment climate is carried out in the regions of Ukraine. The value of investment potential is examined for regional ecological market development. The basic problems of forming of regional investment potential are distinguished. Perspective directions of regional ecological market development are certain.

Keywords: investment potential, market of ecological services, investment attractiveness of region, ecological sphere, investment climate, foreign investors.